

НЯКОИ ИСТОРИЧЕСКИ АСПЕКТИ НА БАЛЕТНОТО ОБРАЗОВАНИЕ В БЪЛГАРИЯ

Теодор Попов

В зависимост от обществените, социално-икономическите и политическите детерминанти в България, съответно през различните години се променя значението и относителният дял на разпространението на една или друга форма и в областта на балетното образование. Основно тези форми са: частното балетно обучение (професионално и за аматьори); държавното любителското (осъществявано в широк диапазон от институции - читалищни школи, ателиета, студиа, танцови кръжоци към профсъюзни и младежки домове, различни други културни центрове, домове за работа с деца и пр.).

С най-дългогодишна история, а в определени периоди - и преобладаващо, в България е частното балетно образование. Началото на съществуването на различни частни образователни институции за балет можем да открием още през 10-те години на XX век. Така още през 1914 г. един от пионерите на балетното изкуство в нашата страна Пешо Радоев (1876 - 1943) създава в София своето Първо частно балетно училище, което е официално

узаконено през 1922 г. с указ под номер 3398. То функционира успешно почти до смъртта на Радоев. В него наред с обучението по класически балет се провеждат занимания по ритмическа гимнастика, а сред възпитаниците, които там са получили своите първоначални познания са и някои от най-изявените български балерини - Лили Берон, Лидия Диамандиева, Фео Мустакова, Вера Николова, Зина Конова и др.

През 20-те години на XX век се наблюдава и определен качествено скок по отношение на преподаването на балет. До голяма степен той се дължи на факта, че тогава през България преминават и се установяват за различни периоди от време известни руски балетни артисти, бягащи от революцията в своята страна. Мнозина от тях наред с активната си концертна и хореографска практика разкриват и частни балетни школи - сред тях са великата Тамара Карсавина, както и Борис Князев, Екатерина Лорен, Елена Глюк и др.

През 1927 г. от Берлин се завръща Анастас Петров (1899 - 1978) - големият български балетен

артист, хореограф и педагог, днес с основание приеман за основоположник на професионалното балетно изкуство в нашата страна. В продължение на пет години той е получил изключително сериозно образование - по класически балет при емигриралата от Русия Евгения Едуардова, както и е обучен в системата на немския свободен изразен танц при Макс Терпис, който по това време е главен балетмайстор на Берлинската държавна опера и е една от най-проминентните фигури на това направление. Балетната студия, която Петров създава в София, функционира изключително успешно в продължение на десетилетия, а в нея придобиват професионална подготовка най-значимите български балетни артисти - Нина Кираджиева, Лили Берон, Люба Колчакова, Пенка Енчева, Асен Гаврилов, емигриралите Елена Воронова и Соня Арова, както и стотици други. През 30-те и 40-те години в столицата функционират и дават добри резултати още частните школи и балетни студия на Анна Воробьова, Живко Бисеров, Фео Мустакова, Диди Спасова и др. В колежа "Кузмина" за момичета от руски емигрантски семейства преподава известната Вера Лукашевич-Александрова. Широка мрежа от частни балетни институции възниква и в други градове на страната - във Варна са тези на Лазар Малешков и Тош-

ко Иванов; в Русе - на Спася Богатинова; в Пловдив на Нина Писковска; в Стара Загора - на Танка Николова и т. н. Във всичките тези частни школи се обучават в каноните на класическия балет предимно деца от отделенията и прогимназиалната възраст, но не са изключения и по-ранното постъпване, както и заниманията на младежи и девойки, които се подготвят вече чисто професионално за изпълнителска кариера, а мнозина по-късно стават водещи солисти както на Софийската опера, така и на създадените след войната балетни групи в другите градове на България. Един много положителен факт по посока на високия професионализъм и качеството на преподавателската работа е това, че мнозина млади българи се обучават или специализират през 30-те и 40-те години в Париж и Берлин при най-големите звезди на руските императорски театри в Санкт Петербург и Москва, избягали след революцията - Олга Преображенская, Любов Егорова, Евгения Едуардова, Борис Князев, Анатолий Жуковски, Татьяна Гзовска. Така младите българи черпят от най-възможно чистия първоизточник за обогатяването на своята балетна култура и професионални познания.

Важно е да се отбележи, че още в средата на 30-те години в различни частни институции в България

започва и обучението по модерни танцови техники. След завръщането си от Германия, където е учила при проминентните педагожки Мери Вигман и Берте Трюмпи, в София разкрива собствено училище за модерен танц и ритмическа гимнастика великолепната изпълнителка и хореографка-модернистка Мария Димова (1901 - 1944). Същата преподава периодически и в частната балетна школа на Анастас Петров, провежда курсове в Русе, където през сезона 1936/37 г. е ангажирана като балетмайстор в общинския театър, а от 1937 до 1943 г. е лекторка и в Държавната музикална академия.

След Втората световна война различните частни институции за балетно обучение в България са закрити. Изключение правят тези на Фео Мустакова-Генадиева и Диди Спасова, които провеждат занимания в специално оборудваните салони в собствените си домове.

Всичките тези частни школи, студия и пр. имат много голямо значение за първоначалното обучение (а и не само за него) на стотици деца, желаещи да се занимават с балет, дават първи импулси за мнозина за по-нататъшна кариера. Формата на частното балетно обучение се възстанови след промените в началото на 90-те години на отминалия век. При създадените отново условия за разгръщането на частни

инициативи някои известни примабалерини и педагожки откриха собствени частни студия, школи и др. по балет - такива са тези на Красимира Колдамова, Маша Илиева, Шара Карсакпаева, Вероника Спасова и др., работещи вече много успешно.

Държавното балетно образование датира в България от началото на 50-те години на XX век. С помощта на руския балетен специалист Владимир Бели е създадено Държавното балетно училище в София, чието официално откриване е на 5 февруари 1951 г. С организирането му се поставят основите за целенасочена и планомерна работа с подрастващите балетни кадри, която се базира на една установена класическа школа и методика с точни и определени изисквания и цели. За база на преподаването в училището (което от 1956 г. се нарича Държавно хореографско училище с функционирането на профил и за български фолклорни танци, а от февруари 2001 г. - Национално училище за танцово изкуство) се възприема методиката на академичните хореографски училища в Санкт Петербург и Москва, както и преподаването на класически балет по системата на проф. Агрипина Ваганова. Курсът на обучение е деветгодишен (както и в Русия до 1967 г., когато с направената образователна реформа повсеместно

обучението е намалена с по една година и съответно за балетните артисти става осем). Наред с всички общообразователни предмети, възпитаниците на балетното училище изучават и различните разновидности на танцовото изкуство - характерни, исторически, български фолклорни танци, както и някои съвременни танцови техники, а също и някои особено полезни дисциплини като история на изкуството, на балета и на музиката, музикален анализ и елементарна теория на музиката, облигатно пиано, актьорско майсторство, специална гимнастика, грим, ритмика и пр.

Днес балетни класове с пълен деветгодишен курс на обучение съществуват и като отдели към средните специални училища по изкуствата в Русе, Варна и Пловдив, а от настоящата година такива паралелки ще се открият също и в Бургас и Стара Загора.

От началото на 50-те години на ХХ век, а особено през 70-те и 80-те години в България придобиха особено широко разпространение различни любителски форми на балетно обучение - в профсъюзни домове на културата, към читалища, общински и окръжните центрове на движението "Знаме на мира", дворците на пионерите и пр. Тази форма за овладяването на балетното изкуство е не само много демократична по своята същност,

както и даваща възможности за творчество и изяви на много деца и подрастващи, но и твърде полезна. Особено при отчитането на обстоятелството, че от подобни институции са поели пътя си към "голямото изкуство" много известни балетни артисти и балетмайстори. Това са именно местата, където могат да се селектират най-даровитите деца за бъдещо професионално балетно обучение, широката основа, лежаща като база на една пирамида, в чиито върхове са професионалните балетни артисти, солистите, звездите в национален и международен мащаб. И не само това - формите на любителското творчество са тези, които допринасят за естетическото възпитание на по-широки кръгове деца, за обогатяването на тяхната култура, на естетиката на бита и поведението, за формирането на бъдещи културни и имащи вкус към красивото зрители. Така например по данни на тогавашното Министерство на културата само през 1983 г. различните любителски институции за балет в нашата страна са били 95 на брой като в тях са се занимавали общо 5244 деца, предимно момиченца на възраст между 5 и 12 години.

А като една финализация на усилията за повишаването на качеството и на професионализма на българските балетни дейци, едно своеобразно пълно затваряне на

цикъла на формите на балетното обучение в България беше създаването през 1991 г. на отдела по балетна педагогика и балетна режисура в Държавната музикална академия "Панчо Владигеров" в София. Така и в нашата страна ставаше възможно придобиването на място (а не в чужбина, както бе до този момент, при това само за малцина) на висше специализирано балетно образование. Досега нашата академия са завършили около 150 човека бакалаври (с четиригодиш-

но) и магистри (с петгодишно обучение), притежаващи висока професионална култура, познания и образование. Тези специалисти се реализират много добре като балетни педагози в различни институции, като репетитори в балетните трупи, балетмайстори и хореографи, като ръководители на частни школи или на такива в сферата на любителското изкуство и то не само в България, но и в Гърция, Германия, Австрия, Канада, Франция и други страни.

ЛИТЕРАТУРА

1. *Александрова, А.* С крилете на Терпсихора. С., Наука и изкуство. 1972.
2. *Александрова, А.* Българският балетен театър. С., Хейзъл. 1997.
3. *Димитров, В.* Първото държавно средно балетно училище у нас. Отечествен фронт от 4. 2. 1951.
4. *Консулова, В.* Анастас Петров и българският балет. С., Наука и изкуство. 1976.
5. *Консулова, В.* Из историята на българския балет. С., БАН, 1981.
6. *Попов, Т.* Балетни силуети. С., Образование, 1992.
7. *Попов, Т.* За балета. С., Медиа-холдинг, 1993.
8. *Попов, Т.* Звезди на българския балет. С., Медиа-холдинг, 1993.
9. *Попов, Т.* Нови срещи с балета. С., Типографика, 1994.
10. *Попов, Т.* Танцуват надеждите. С., Типографика, 1995.
11. *Попов, Т.* Сравнителна балетна педагогика. С., РИК - I - С, 1998.
12. *Попов, Т.* Аспекти на балетното образование. С., РИК - I - С, 2001.
13. *Попов, Т., Е. Митова.* Срещи с балетни дейци. С., Музика. 1987.
14. *Попов, Т.* Балетът в профил и анфас. С., Медиа-холдинг, 1992.
15. *Попов, Т.* Софийско па-де-дьо. София, 1980, № 7, 24-25.

16. *Попов, Т.* Обучението по балет в България в контекста на европейската практика. Сб. "Образованието днес - образование за утре", С., Унив. изд. Св. Кл. Охридски, 1999. 140-144.

17. *Попов, Т.* Обучението по балет в България. Образование, 2000, № 1, 76-83.

18. *Попов, Т.* Да съградиш началото ..., 100 години от рождението на Мария Димова. Музикални хоризонти, 2002, № 1, 28-30.

SOME HISTORICAL ASPECTS OF BALLET EDUCATION IN BULGARIA

TEODOR POPOV

Summary

In the article the arising and development of the ballet education in Bulgaria is traced. The emphasis is put on the schools organized by famous ballet artists who had contributed to the establishment of the ballet teaching process and ballet pedagogy.